

بررسی و تحلیل تولید علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) بین سال‌های

۱۳۸۴-۱۳۹۴ (مطالعه موردی: خاورمیانه و غرب آسیا)

سعیده امام‌دوست^۱، موژان معارف^۲

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی تولید علم کشور ایران در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ است. پژوهش حاضر با رویکرد تحلیلی - توصیفی و به روش کتاب‌سنجی انجام شده است. جامعه پژوهش حاضر ۹۶۴ عنوان از مقالات تألیفی ثبت شده در پایگاه فوق با موضوع خاورمیانه و ۶۹ عنوان مقاله تألیفی با موضوع غرب آسیا در دوره فوق است. به منظور گردآوری اطلاعات، سیاهه واری براساس اطلاعات موجود در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام جمع‌آوری شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سال ۱۳۸۴-۱۳۹۴ بیشترین تولید مقاله با موضوع خاورمیانه مربوط به سال ۱۳۹۲ با ۱۰۴ عنوان مقاله و فعال‌ترین مرکز در بین ۹۸ دانشگاه و مرکز مطالعاتی، دانشگاه تهران با تولید علم ۱۸۰ عنوان مقاله است. همچنین افرادی که وابستگی سازمانی آنها به مراکز مطالعاتی و دانشگاه‌های مربوط به تهران است در تولید مقاله با نسبت ۵۳ به ۴۷ درصد فعال‌تر بودند. در ادامه بررسی‌ها نشان داده شده فصلنامه مطالعات خاورمیانه در بین ۱۰۴ نشریه مندرج در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام رتبه اول تولید علم را با داشتن ۲۳۳ عنوان مقاله دارا است. در ادامه بررسی‌ها حسین موسوی با داشتن ۱۵ عنوان مقاله در موضوع خاورمیانه و غرب آسیا فعال‌ترین نویسنده شناسایی شد. فعال‌ترین نویسنده فرهنگ احمدی گیوی با داشتن ۵ مقاله و فعال‌ترین دانشگاه و مرکز مطالعاتی دانشگاه تهران و همچنین فعال‌ترین نشریه، مجله فیزیک زمین و فضا است.

واژگان کلیدی: تولید علم، علم‌سنجی، پایگاه استنادی علوم جهان اسلام، خاورمیانه.

^۱ کارشناس ارشد علم سنجی، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی گرایش بازیابی اطلاعات و دانش، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن

مقدمه

تحقیقاتی و پژوهشی می‌شود. در این راستا، بررسی پایگاه‌های استنادی و تولیدات علمی کشور میزان توجه پژوهشگران، مؤسسات، دانشگاه‌ها و غیره و به عبارتی جامعه علمی کشور را به مباحث مختلف نشان می‌دهد.

در این مقاله با توجه به تأکیدات رهبر معظم انقلاب مبنی بر استفاده از واژه غرب آسیا به جای خاورمیانه برآنیم تا با بهره‌گیری از شیوه‌های نوین علم‌سنجی توجه جامعه علمی کشور را به تولید علم در این موضوع و تولیدات علمی گردآوری شده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام مورد پژوهش و تحلیل قرار دهیم.

علت توجه به موضوع خاورمیانه و غرب آسیا در این پژوهش بدین دلیل است که موقعیت جغرافیایی خاورمیانه و غرب آسیا به این منطقه ویژگی‌هایی داده که همواره سیاست‌های بین‌المللی را متأثر از خود کرده است (ابوالحسن شیرازی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹). مشکل وضع موجود در جوامع، عدم شناخت کافی از مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است که در این میان نشریات بهترین ابزار برای خط‌دهی به افکار عمومی و بازنمایی درست مسئله است. از آنجایی که پایگاه استنادی علوم جهان اسلام به موازات سیاست‌گذاری‌های انجام‌شده در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی انقلاب فرهنگی پیرامون آن به بررسی و تحلیل مجلات معتبر فارسی در نظام‌ها و فرآورده‌های چندگانه این پایگاه از سال ۱۳۷۸ تاکنون پرداخته، موضوع خاورمیانه و غرب آسیا نیز به عنوان یکی از موضوعات این پایگاه مورد پژوهش و بررسی قرار گرفت تا نتیجه حاصل از این پژوهش روند تولید علمی کشور بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ را در این پایگاه نشان دهد. از

امروزه پژوهش به عنوان یکی از اساسی‌ترین زیرساخت‌های توسعه و پیشرفت کشورها محسوب می‌شود. پژوهش‌های هدف‌مند علاوه بر پاسخگویی به نیازهای جامعه از انجام پژوهش‌های تکراری و اتلاف وقت، منابع و انرژی جلوگیری می‌کند و اگر به تولید اطلاعات علمی منجر شود می‌تواند به عنوان یکی از شاخص‌های رشد و توسعه‌یافتگی جوامع تلقی شود (بذرافشان و مصطفوی، ۱۳۹۰: ۷). از دیدگاه علم‌سنجی، تعداد شاخص‌هایی که می‌توان تولید علم یک کشور را براساس آنها مورد ارزیابی و سنجش قرار داد، بسیار زیاد و بالغ بر ده‌ها شاخص است؛ اما شاخص تولید علم و تعداد استنادها به ازاء هر مقاله، مهم‌ترین شاخص‌هایی هستند که در حوزه علم‌سنجی مورد توجه قرار می‌گیرند. علاوه بر این، بررسی تولید علم، ابزار مناسبی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی صحیح و شناخت وضعیت گذشته فراهم آورده و موجب هدفدار کردن حرکت‌های علمی و تعیین اولویت‌های علمی می‌شود. به عبارتی می‌توان گفت تولید علم، اساس دانایی و دانایی توانایی است. تولید علم و دانایی تنها از طریق تحقیق و پژوهش و نوشتن حاصل می‌شود و فقط توسعه مبتنی بر دانایی و علم‌گرایی، یک توسعه پایدار است که در آن یک اقتصاد پویا دنبال می‌شود.

از آنجا که تولید علم رکن اصلی تمام برنامه‌ها برای نیل به توسعه پایدار است، در دنیای امروز، سرمایه‌گذاری کشورها در امر تحقیقات علمی و توانایی آنها در تولید علم به عنوان شاخص‌های بارز توسعه‌یافتگی هر کشور محسوب شده و بخش قابل توجهی از امکانات کشورهای جهان، صرف امور

از شمال آفریقا در مشرق تا افغانستان و پاکستان و اقیانوس هند و در مغرب تا صحرا و شاخ آفریقا گسترش یافته است (درایسدل و بلیک، ۱۳۶۹: ۲۱-۲۰).

در ادامه شایسته است بیانات مقام معظم رهبری که در جمع اساتید دانشگاه‌ها در سال ۱۳۹۱ ایراد شده ختم کلام به‌کارگیری واژه غرب آسیا به جای خاورمیانه باشد:

«من اصرار دارم این منطقه را «غرب آسیا» بگویم، نه خاورمیانه. تعبیر خاور دور، خاور نزدیک، خاور میانه درست نیست. دور از کجا؟ از اروپا. نزدیک به کجا؟ به اروپا. یعنی مرکز دنیا اروپاست؛ هرجایی که از اروپا دورتر است، اسمش خاور دور است؛ هرجا نزدیک‌تر است، خاور نزدیک است؛ هرجا وسط است، خاورمیانه است! این تعریفی است که خود اروپایی‌ها کردند؛ نه، ما این را قبول نداریم. آسیا یک قاره‌ای است؛ شرقی دارد، غربی دارد، وسطی دارد؛ ما در غرب آسیا قرار داریم. بنابراین منطقه ما اسمش منطقه غرب آسیاست، نه منطقه خاورمیانه» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه‌ها، ۱۳۹۱/۰۵/۲۲).

پیشینه پژوهش

برای یافتن پیشینه پژوهش با مراجعه به پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله ایران گنج، پایگاه اطلاعات نشریات کشور (Magiran)، پایگاه مجلات نور (Noormags)، و پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (SID) پیشینه‌های مربوط به روند تولید علم موضوع خاورمیانه و غرب آسیا نتایج ذیل به‌دست آمد.

امام‌دوست و بهره‌مند (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان «بررسی و تحلیل تولید علم نشریات داخلی کشور ایران، بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰، مطالعه موردی موضوع

آنجایی که واژه خاورمیانه از جنگ جهانی دوم جایگزین واژه خاور نزدیک شد جهت آشنایی بیشتر با منطقه تعاریفی چند ارائه می‌گردد. بنا بر تعاریف مختلفی که برای این منطقه خاص ذکر شده، مرز مشخص برای آن در نظر گرفته نشده است.

تعاریف خاورمیانه

در تعریف اصطلاح خاورمیانه به گستره پهناوری از شمال تا شبه قاره هند و از قفقاز تا دریای سرخ و ماوراء آن اطلاق می‌شود که ۲۲ کشور با حدود سیصد میلیون جمعیت از نژادهای مختلف را شامل می‌شود. این زیرسیستم مجموعه‌ای از چند محیط جدا از هم شامل خلیج فارس، شامات، مغرب و آسیای مرکزی و قفقاز می‌شود که به دلیل همگنی پدیده‌های محیطی و تأثیرپذیری از موضوعات مشترک از قبیل منازعه یا صلح اعراب و رژیم صهیونیستی، یک منطقه ژئوپولیتیک یا یک محیط سیاسی را به وجود آورده است (دهشیری، ۱۳۸۳: ۸۲). خاورمیانه و شمال آفریقا، طبق تعریفی که از آنها به عمل آمده، نه از نظر فیزیکی و نه از نظر فرهنگی، منطق

محدود شده‌ای نیستند؛ هرچند فضای فیزیکی و الگوهای فرهنگی توانسته است یک هویت منطقه‌ای به آنها بدهد. هیچ تعریف ثابتی از این منطقه وجود ندارد. به طور معمول کشورهای ترکیه، ایران، رژیم صهیونیستی و کشورهای عربی شرق سوئز همراه با مصر و لیبی در این منطقه جای دارند. سودان و قبرس گاهی و الجزایر و مراکش و تونس به ندرت در این منطقه قرار دارند. از نظر فرهنگی، خاورمیانه در برخی جهات گسترش به مراتب بیشتری از سایر کشورهای منطقه داشته است. نفوذ ژئوپولیتیکی خاورمیانه

همچنین روند تولید علم کشور، تولیدکنندگان، نویسندگان فعال مورد بررسی قرار گرفتند. علاوه بر موارد فوق، وابستگی سازمانی پژوهشگران براساس محل استقرار بررسی شد و نتایج حاصله در قالب آمار و تحلیل‌های مربوطه در این پژوهش ارائه شد.

اهداف پژوهش

- ۱- بررسی چگونگی روند تولید علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴.
- ۲- شناسایی وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علمی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴.
- ۳- شناسایی فعال‌ترین نشریات در روند تولید علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴.
- ۴- شناسایی فعال‌ترین تولیدکنندگان علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴.

سوال اصلی

این پژوهش درصدد است به پرسش زیر پاسخ دهد:
روند تولید علم کشور ایران در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ چگونه است؟

سؤالات فرعی

در این مقاله جهت دستیابی به اهداف تعیین‌شده و نیل به هدف اساسی سؤالات فرعی پژوهش به صورت زیر تعریف

فلسطین و اسرائیل» به بررسی و تحلیل روند تولیدات علمی کشور با موضوع فلسطین و رژیم صهیونیستی در کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و میزان مشارکت نشریات داخلی کشور را در بخش دولتی و خصوصی در امر آگاه‌سازی افکار عمومی به تصویر کشیده است و همچنین تولیدکنندگان و نویسندگان فعال این عرصه در بخش روزنامه‌ها و مجلات را به تفکیک بررسی کرده است.

عرفان‌منش و همکاران (۱۳۹۳) این پژوهش از نوع کاربردی و با عنوان «تحلیل وضعیت تولیدات علمی حوزه شیمی کشور در پایگاه وب علوم» با استفاده از روش علم‌سنجی انجام شده است. این پژوهش عملکرد کمی و کیفی پژوهشگران حوزه شیمی کشور در پایگاه وب علوم، طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ را مورد مطالعه قرار داده و مشارکت علمی آنها را در تولید علم و همچنین استنادکنندگان به تولیدات علم شیمی ایران را مورد بررسی قرار داده است.

بیگلو و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «تولید علمی جهان با تأکید بر جایگاه ایران در حوزه روان‌شناسی در پایگاه مدلاین (۲۰۱۰-۲۰۰۰)» به بررسی رشد و توسعه تولیدات علمی پژوهشگران ایران، طی سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۰۰ در حوزه روان‌شناسی پرداخته و مجله‌های تخصصی روان‌شناسی در طبقه‌بندی موضوعی پایگاه JCR را شناسایی و داده‌های موردنظر با جستجو در پایگاه مدلاین را بازیابی و مورد بررسی قرار داده است.

در این پژوهش همانند پیشینه‌های فوق دو موضوع به عنوان شاخص در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام انتخاب و در یک دوره زمانی مشخص بررسی و تحلیل شد.

شده است:

و بهره‌گیری از خروجی‌های ارائه شده از آنالیزهای قابل دسترس در بخش نمایه استنادی علوم ایران به سؤالات پژوهش به صورت جداگانه پاسخ داده شد.

۱- روند تولید علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ چگونه بوده است؟

تجزیه و تحلیل داده‌ها و ارائه نتایج

این بخش از پژوهش به تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از سیاهه واری می‌پردازد و به پرسش اصلی پژوهش مبنی بر روند تولید علم کشور ایران در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ پاسخ می‌دهد. بر این اساس، جهت ارائه تصویر بهتری از نتایج حاصل از پژوهش، اطلاعات به دست آمده در قالب نمودار، جدول و همراه با تحلیل‌های مربوطه نمایش داده شده است.

۲- وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علمی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ به کدام دانشگاه‌هاست؟

۳- فعال‌ترین نشریات در روند تولید علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال ۱۳۹۴-۱۳۸۴ کدامند؟

۴- فعال‌ترین تولیدکنندگان علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ چه کسانی هستند؟

روند تولید علم در پایگاه ISC با موضوع خاورمیانه و

غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴

در این پژوهش جهت تعیین روند تولید علم خاورمیانه و غرب آسیا به تفکیک سال فراوانی مقاله‌ها بازاریابی و نتایج ذیل مطابق نمودار (۱) به دست آمد.

مطابق اطلاعات مندرج در نمودار، بیشترین تولید علم با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا مربوط به سال ۱۳۹۲ با تولید ۱۵۴ عنوان مقاله و کمترین توجه به موضوع خاورمیانه با ۳۶ عنوان مربوط به سال ۱۳۸۵ بود. اطلاعات به دست آمده از کارشناسان مسائل سیاسی علت توجه به موضوع خاورمیانه و غرب آسیا در سال ۱۳۹۲ را انتخابات ایران، (انتخاب شدن آقای روحانی به ریاست جمهوری) و آغاز موج تحلیل‌های سیاسی امیدوارکننده در خصوص حل بحران هسته‌ای ایران دانسته‌اند (نظری و همکاران، ۱۳۹۰:

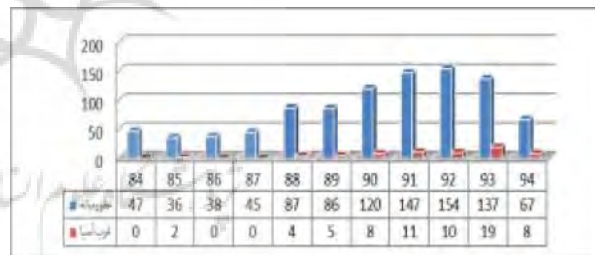
روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی با رویکرد کتاب‌سنجی انجام شده است. در این پژوهش جامعه مورد مطالعه پایگاه استنادی علوم جهان اسلام انتخاب گردید. از آنجایی که این مقاله روند تولید علم کشور را بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ مورد بررسی قرار می‌دهد و پژوهشگران از هر دو واژه خاورمیانه و غرب آسیا در تألیفات خود بهره جسته‌اند، به همین دلیل استخراج اطلاعات از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با هر دو واژه صورت گرفته است. جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش، با مراجعه به بخش نمایه استنادی علوم پایگاه پیش‌گفته ۹۶۴ عنوان از مقالات تألیفی با موضوع خاورمیانه و ۶۹ عنوان مقاله تألیفی با موضوع غرب آسیا بازاریابی و استخراج شد. در این پژوهش بعد از نرمال‌سازی داده‌های خام و انجام بررسی‌های آماری

در این پژوهش علاوه بر بررسی روند تولید علم، موضوع خاورمیانه و غرب آسیا موضوعات زیرشاخه مقالات مربوطه در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام بررسی شد که حاصل رصد اطلاعات، ۸۶ عنوان برای موضوع خاورمیانه و ۲۳ عنوان برای موضوع غرب آسیا استخراج شد. از آنجایی که درج همگی آن در این پژوهش ممکن نبود، به همین دلیل انتخاب و دسته‌بندی موضوعات زیرشاخه براساس محورهای اصلی «همایش بین‌المللی نظم امنیتی - منطقه‌ای در غرب آسیا» صورت گرفت که حاصل نتایج به دست آمده مطابق جدول (۱) به دست آمد. یافته‌های این جدول نشان داد که بیشترین توجه پژوهشگران در موضوع خاورمیانه به بحث‌های قدرت‌های منطقه‌ای و در موضع غرب آسیا، بحث منطقه غرب آسیا بوده است که انتظار می‌رود نتایج حاصل از همایش جاری تولید علم پژوهشگران را در دیگر محورهای موضوعی خاورمیانه و غرب آسیا پربارتر نماید.

(۲۵). همچنین سال ۲۰۱۲ (۱۳۹۱) تحریم‌های نفتی علیه ایران و همکاری غرب (جامعه جهانی) برای مذاکره با ایران در خصوص برنامه هسته‌ای این کشور دلیل بر بالا بودن تألیف مقالات شناخته شده است. این دو سال (یعنی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) از نظر تولید مقالات در مقام اول و دوم قرار گرفته‌اند (ترابی، ۱۳۹۱: ۵۴). همچنین انقلاب‌های بهار عربی و به‌وجود آمدن گروه تکفیری - سلفی داعش نیز از موضوعات مورد بررسی در طی سال‌های یادشده بوده است که از سال‌های گذشته بر روی آن بحث و گفتگو صورت گرفته است و نتایج این وقایع تا به این سال‌ها کشیده شده است.

نمودار (۱) نمودار روند تولید علمی کشور در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴؛ موضوع خاورمیانه و غرب آسیا

جدول (۱)

غرب آسیا			خاورمیانه		
ردیف	کلیدواژه	تعداد مقاله	ردیف	کلیدواژه	تعداد مقاله
۱	اقتصاد بین‌الملل	۰	۱	اقتصاد بین‌الملل	۳
۲	اقتصاد سیاسی	۱	۲	اقتصاد سیاسی	۱۸
۳	چالش‌های منطقه‌ای	۱	۳	چالش‌های منطقه‌ای	۶
۴	قدرت‌های فرامنطقه‌ای	۱	۴	قدرت‌های فرامنطقه‌ای	۱۲
۵	قدرت‌های منطقه‌ای	۷	۵	قدرت‌های منطقه‌ای	۴۸
۶	محیط امنیتی	۱	۶	محیط امنیتی	۱۸
۷	منطقه غرب آسیا	۲۵	۷	منطقه خاورمیانه	۰
۸	منطقه‌گرایی	۳۳	۸	منطقه‌گرایی	۳۳
۹	نظام امنیتی	۱	۹	نظام امنیتی	۱۱
۱۰	نظام منطقه‌ای	۵	۱۰	نظام منطقه‌ای	۳۶

وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علمی در پایگاه

ISC با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های

۱۳۸۴-۱۳۹۴ به کدام دانشگاه‌هاست؟

در نرمال‌سازی داده‌های خام و بررسی داده‌های آماری، نتایج نشان داد که عناوین دانشگاه تهران و دانشگاه پیام نور به صورت مختلف (دانشگاه تهران یا تهران؛ دانشگاه پیام نور یا پیام نور) نگارش شده است. بعد از نرمال‌سازی اطلاعات ۱۰۱ مرکز مندرج در سیاهه واری با موضوع خاورمیانه به ۹۸ مرکز و ۱۳ مرکز مربوط به موضوع غرب آسیا به ۱۲ مرکز تقلیل یافت. نتایج نشان داد که وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علم در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه در سه بخش تهران، شهرستان و دانشگاه نیویورک متمرکز شده‌اند و بیشترین تولید علم مربوط به دانشگاه و مراکز مطالعاتی شهر تهران است

(میرترابی، ۱۳۸۴: ۴۱).

الف) بررسی و تحلیل موضوع خاورمیانه

بررسی‌ها نشان داد ۵۲ درصد وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علم با تولید ۶۷۵ عنوان مقاله مربوط به شهر تهران و ۴۵ درصد وابستگی سازمانی با تولید ۲۸۶ عنوان مقاله به شهرستان‌ها اختصاص دارد. در این بین، وابستگی سازمانی ۴ نویسنده با تولید ۳ مقاله مربوط به دانشگاه نیویورک است که دارای سهم ۱ درصدی در بین ۹۸ دانشگاه و مرکز مطالعاتی است. در نمودار (۲) نسبت توزیع فراوانی تولید علم با موضوع خاورمیانه در دوره فوق‌الذکر با محل وابستگی سازمانی داده شده که به ترتیب بیشترین تولید علم با ۶۷۵ عنوان مربوط به شهر تهران و تولید علم ۲۸۶ عنوان مربوط به مراکز موجود در شهرستان‌ها و ۳ عنوان اختصاص به دانشگاه نیویورک دارد.

نمودار (۲) نمودار مقایسه توزیع پراکندگی تولید مقاله با وابستگی سازمانی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام با موضوع خاورمیانه بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴

۱۸۰ عنوان مقاله و دانشگاه گیلان با تولید ۲۰ عنوان مقاله به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین رده را بین ۱۰ دانشگاه برتر به خود اختصاص داده‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در بین ۹۸ دانشگاه و مرکز مطالعاتی مندرج در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام مطابق جدول (۲)، ۱۰ دانشگاه برتر در بحث تولید علم موضوع خاورمیانه جای دارند که دانشگاه تهران با دارا بودن

جدول (۳)

۲۳	دانشگاه تهران	۱
۵	دانشگاه تربیت مدرس	۲
۴	دانشگاه اصفهان	۳
۳	دانشگاه بوعلی سینا	۴
۳	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	۵
۳	دانشگاه محقق اردبیلی	۶
۲	دانشگاه شهید بهشتی	۷
۲	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران	۸
۲	دانشگاه عالی دفاع ملی	۹
۲	دانشگاه شهرکرد	۱۰
۲	دانشگاه فردوسی مشهد	۱۱
۲	معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور	۱۲

فعال‌ترین نشریات در روند تولید علم در ISC با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ کدامند؟

الف) بررسی و تحلیل موضوع خاورمیانه

در این پژوهش، یافته‌ها نشان داد که در تولید علم ۹۶۴ عنوان مقاله، تعداد ۲۳۳ مجله در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام فعالیت داشتند. نتایج حاصله نشان داد که فصلنامه مطالعات خاورمیانه با ارائه تولید علم ۲۳۳ عنوان مقاله و سهم ۲۴/۱۷ درصدی بیشترین سهم را در تولید مقاله به خود اختصاص داده و ۳۹ عنوان نشریه نیز با تولید ۲ عنوان مقاله در دوره فوق کمترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند.

طبق اطلاعات مندرج در جدول (۴)، ۱۰ نشریه اول که تقریباً نیمی از کل تولیدات را در خود جای داده‌اند متعلق به شهر تهران است و جای نشریات شهرستان‌ها خالی است و جای بحث دارد که چرا با وجود داشتن دانشگاه‌ها و مراکز

در ادامه، بررسی‌ها نشان داد در بین ۹۸ دانشگاه و مرکز مطالعاتی، دانشگاه تهران با ۱۸۰ مقاله بیشترین تولید علم را داشته و ۳۴ مرکز دیگر با دارا بودن ۲ مقاله پایین‌ترین خروجی تولید علم را بین سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ داشتند.

جدول (۲)

۱۷۱	دانشگاه تهران	۱
۷۸	دانشگاه علامه طباطبایی	۲
۵۰	دانشگاه اصفهان	۳
۴۱	مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه	۴
۳۸	دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران	۵
۳۵	دانشگاه شهید بهشتی	۶
۲۹	دانشگاه تربیت مدرس	۷
۲۷	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی	۸
۲۷	دانشگاه شیراز	۹
۲۰	دانشگاه گیلان	۱۰

ب) بررسی و تحلیل موضوع غرب آسیا

در این پژوهش، یافته‌های جدول (۳) نشان داد، در ۱۲ دانشگاه و مرکز مطالعاتی موجود، همانند موضوع خاورمیانه دانشگاه تهران با تولید ۲۳ عنوان مقاله تألیفی در رأس وابستگی سازمانی پژوهشگران غرب آسیا قرار دارد. در این تقسیم‌بندی، ۷ دانشگاه و مرکز مطالعاتی مستقر در شهر تهران و ۵ مرکز در شهرستان‌های کشور پراکنده‌اند.

هریک با تولید سه مقاله رتبه اول تا سوم مجلات فعال را به خود اختصاص داده‌اند. یافته‌های جدول (۵) نشان داد، ۱۲ نشریه باقیمانده هر یک با تولید ۲ عنوان مقاله در رده‌های بعدی تولید علم قرار دارند. یافته‌ها نشان داد نشریات مندرج در جدول (۵) متعلق به شهر تهران بوده و جای مرکز دیگر استان و شهرستان‌ها در تولید علم خالی است.

جدول (۵)

ردیف	عنوان نشریه	تعداد مقاله
۱	مجله فیزیک زمین و فضا	۵
۲	مطالعات انقلاب اسلامی	۴
۳	امنیت پژوهی	۳
۴	مطالعات اوراسیای مرکزی	۳
۵	فصلنامه سیاست	۲
۶	پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام	۲
۷	رستنی‌ها	۲
۸	مطالعات سیاسی جهان اسلام	۲
۹	فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک	۲
۱۰	پژوهش‌های اقلیم‌شناسی	۲
۱۱	راهبرد اقتصادی	۲
۱۲	تاریخ و تمدن اسلامی	۲
۱۳	ژئوپلیتیک	۲
۱۴	اطلاعات جغرافیای سپهر	۲
۱۵	تحقیقات سیاسی بین‌المللی	۲
۱۶	سیاست جهانی	۲

فعال‌ترین تولیدکنندگان علم در پایگاه ISC با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ چه کسانی هستند؟

الف) بررسی و تحلیل موضوع خاورمیانه

در پاسخگویی به این سؤال پژوهش، طبق جستجوی انجام‌شده در پایگاه ISC تعداد ۲۲۰ نویسنده طی دوره

علمی در شهرستان‌ها نشریات معتبر و پرکار بیشتر در شهر تهران متمرکز شده‌اند.

مطابق یافته‌های جدول (۴)، ۱۰ عنوان نشریه اول با ارائه ۴۴۳ عنوان مقاله و با سهم ۴۵/۹۴ درصد بیشترین سهم را در تولید علم با موضوع خاورمیانه به خود اختصاص داده‌اند.

جدول (۴)

ردیف	عنوان نشریه	تعداد مقالات	درصد فراوانی
۱	فصلنامه مطالعات خاورمیانه	۲۳۳	۲۴/۱۷
۲	مطالعات سیاسی جهان اسلام	۳۶	۳/۷۳
۳	پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام	۳۱	۳/۲۲
۴	روابط خارجی	۲۸	۲/۹
۵	فصلنامه سیاست	۲۴	۲/۴۹
۶	تحقیقات سیاسی بین‌المللی	۲۲	۲/۲۸
۷	سیاست جهانی	۱۸	۱/۸۷
۸	سیاست خارجی	۱۷	۱/۷۶
۹	ژئوپلیتیک	۱۷	۱/۷۶
۱۰	راهبرد	۱۷	۱/۷۶
	جمع کل	۴۴۳	۹۴/۴۵

گفتنی است در بررسی‌های انجام‌شده در پایگاه فوق، مقالات منتشرشده در فصلنامه مطالعات خاورمیانه از سال ۱۳۹۲-۱۳۸۴ از ۶ تا ۳ استناد را به خود اختصاص داده است.

ب) بررسی و تحلیل موضوع غرب آسیا

در این پژوهش، یافته‌ها نشان داد که در تولید علم ۶۹ عنوان مقاله، تعداد ۱۶ در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام فعالیت داشتند. نتایج حاصله نشان داد که مجله فیزیک زمین و فضا با تولید ۵ مقاله، مطالعات انقلاب اسلامی با تولید ۴ مقاله و امنیت پژوهی و مطالعات اوراسیای مرکزی،

فصلنامه همان گونه که پیشتر گفته شد، فعال ترین مجله در زمینه تولید علم با موضوع خاورمیانه است؛ به عبارتی فعال ترین نویسنده در فعال ترین مجله، نهمین مقاله پراستناد را به خود اختصاص داده است.

ب) بررسی و تحلیل موضوع غرب آسیا

در این پژوهش یافته‌های استخراج شده از پایگاه استنادی علوم جهان اسلام نرمال سازی شده و پس از یکسان سازی املاء عناوین نویسندگان داده‌ها دسته‌بندی شد که مطابق جدول (۷) آقایان فرهنگ احمدی گیوی، علیرضا محب الحجه و محمدعلی نصر اصفهانی با تولید ۴ مقاله فعال ترین پژوهشگران موضوع غرب آسیا شناسایی شدند.

جدول ۷

ردیف	نویسنده	تعداد	درصد فراوانی
۱	فرهنگ احمدی گیوی	۴	۵/۸
۲	علیرضا محب الحجه	۴	۵/۸
۳	محمدعلی نصر اصفهانی	۴	۵/۸
۴	محمد رضا مجیدی	۲	۲/۹
۵	رضا رضالو	۲	۲/۹
۶	سیاوش جانی	۲	۲/۹
۷	یحیی ایرملو	۲	۲/۹
	جمع کل	۲۰	۲۹

نتیجه گیری

در این پژوهش، یافته‌ها نشان داد مطابق تحولات منطقه در این پژوهشگران اهل قلم بوده و در دوره‌های مختلف و مناسب با اوضاع منطقه مقالات مناسبی تألیف کردند. در این دوره انتخابات ریاست جمهوری، برنامه هسته‌ای ایران (فیروز آبادی، ۱۳۸۴: ۱۲)، انقلاب‌های بهار عربی و به وجود آمدن گروه تکفیری - سلفی داعش تحولات عمده منطقه

۱۰ ساله معرفی شد که در این بین حسین موسوی با داشتن ۱۵ عنوان مقاله بیشترین تعداد تولید علم در بحث خاورمیانه و ۱۳۸ نویسنده دیگر با تولید ۲ مقاله کمترین تولید علم را دارا بودند (حافظیان، ۱۳۸۸: ۲۸-۲۷). در این بررسی، ۱۰ نویسنده اول مستند شده در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام مطابق جدول (۶) معرفی شدند. تعداد کل مقالات ارائه شده توسط ۱۰ نویسنده اول، ۸۴ عنوان با سهم ۸/۷۳ درصدی است. همچنین در بخش درصد فراوانی سهم هریک از نویسندگان نسبت به کل تألیفات با موضوع خاورمیانه به تفکیک مشخص شده است.

جدول ۶

ردیف	نویسنده	تعداد	درصد فراوانی
۱	حسین موسوی	۱۵	۱/۵۶
۲	حمید احمدی	۱۰	۱/۰۴
۳	حسین دهشیار	۹	۰/۹۳
۴	کیهان برزگر	۸	۰/۸۳
۵	قاسم ترابی	۸	۰/۸۳
۶	ابراهیم متقی	۷	۰/۷۳
۷	عباس مصطفی نژاد	۷	۰/۷۳
۸	عبدالرضا همدانی	۷	۰/۷۳
۹	حسن احمدیان	۷	۰/۷۳
۱۰	فرهنگ احمدی گیوی	۶	۰/۶۲
	جمع کل	۸۴	۸/۷۳

نتایج اطلاعات مندرج در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام نشان داد که پراستنادترین مقاله، مقاله حسین موسوی با عنوان «سخن فصل: انقلاب مصر و چالش میان گرایش‌ها» است که به عنوان فعال ترین تولیدکننده علمی پایگاه در فصلنامه مطالعات خاورمیانه: دوره ۱۸، شماره ۲ و در سال ۱۳۹۰ با داشتن ۳ استناد به چاپ رسیده است. این

بازنمایی شده و قابل دسترسی است همچنین در این پایگاه نویسندگانی که مقالات آنان استناد دریافت کردند قابل دستیابی است که پیرو آنالیزهای دریافتی از پایگاه، ۱۰ نویسنده پر استناد در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام معرفی شدند که تعداد کل مقالات ارائه شده توسط ۱۰ نویسنده اول، ۸۴ عنوان با سهم ۸/۷۳ درصدی است. با توجه به جدید بودن مباحث پژوهشی در قالب علم‌سنجی که در این پژوهش شاهد نمونه کوچکی از آن بودید نشان دهنده این امر است که نتایج بدست آمده در این نوع قالب‌های پژوهشی در یک نگاه نشان دهنده میزان تحولات، تغییرات، پیشرفت‌ها و خلاءهای علمی و پژوهشی در موضوعات مختلف است. امید است این پژوهش آغاز راهی باشد برای پژوهشگران و علم‌سنجان کشور که با نگرش سیاسی و تحلیلی به موضوع نگاه می‌کنند.

پیشنهاد بر خاسته از پژوهش

پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها و مراکز مطالعاتی در شهرستان‌ها حضور خود را در بحث تولید علم پررنگ‌تر کرده و در فراخوان عمومی از اساتید، پژوهشگران و دانشجویان درخواست تولید مقاله در مباحث مختلف علمی نمایند؛ زیرا اساس توسعه هر کشوری وابستگی به تولیدات علمی آن کشور دارد.

شایسته است پژوهشگران در پیروی از تأکیدات مقام معظم رهبری به استفاده از واژه غرب آسیا به جای خاورمیانه اهتمام ورزند. همچنین پیشنهاد می‌شود فصلنامه مطالعات خاورمیانه در صورت صلاحدید عنوان فصلنامه مطالعات غرب آسیا را جایگزین نام فعلی نماید.

در این دوره محسوب می‌شوند که بی‌شک در جریان تألیفات نویسندگان و مترجمین بی‌تأثیر نبود (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۱).

بیشترین تولید علم با موضوع خاورمیانه و غرب آسیا مربوط به سال ۱۳۹۲ با تولید ۱۵۴ عنوان مقاله و کمترین تولید علم با موضوع خاورمیانه با ۳۶ عنوان مربوط به سال ۱۳۸۵ بود. در بین نشریات کشوری، فصلنامه مطالعات خاورمیانه به عنوان یک نشریه تخصصی در موضوع خاورمیانه توانسته با جذب مقالات تألیفی و علمی جایگاه خود را در بین نشریات فعال و پراستناد حفظ کند و با توجه به نام و رسالت نشریه جایگاه خود را در این موضوع تثبیت نماید. همچنین دانشگاه تهران به عنوان دانشگاه مادر توانسته پژوهشگران فرهیخته‌ای را پرورش دهد که اهل قلم بوده و مقالات آنها مورد پذیرش مجلات علمی - پژوهشی و همچنین مورد استناد واقع می‌شوند.

نتایج بدست آمده نشان داد ۵۲ درصد وابستگی سازمانی تولیدکنندگان علم با تولید ۶۷۵ عنوان مقاله مربوط به شهر تهران و ۴۵ درصد وابستگی سازمانی با تولید ۲۸۶ عنوان مقاله به شهرستان‌ها اختصاص دارد. اگرچه فعال‌ترین نشریه با موضوع غرب آسیا نشریه فیزیک زمین و فضا است که زمینه موضوعی این نشریه جغرافیا را شامل می‌شود؛ اما توجه به این نکته ضروری است که این پژوهش خارج از دسته‌های موضوعی سیاسی، اجتماعی، جغرافیایی و غیره به بررسی روند تولید علم کشور در بحث خاورمیانه و غرب آسیا پرداخته که همگی در پایگاه استنادی علوم جهان اسلام گردآوری شده‌اند. نتایج بدست آمده نشان داد مقالات ۲۲۰ نویسنده در پایگاه ISC طی دوره ۱۰ ساله

فهرست منابع

- ۱- ابوالحسن شیرازی، حبیب‌اله و همکاران (۱۳۹۰)، **سیاست و حکومت در خاورمیانه و غرب آسیا**، تهران: انتشارات سمت.
 - ۲- احمدی، حمید (۱۳۸۴)، «جنبش‌های اسلامی و خشونت در خاورمیانه و غرب آسیا»، **فصلنامه مطالعات خاورمیانه**، دوره ۱۲، شماره ۱.
 - ۳- امام‌دوست، سعیده؛ و مهسا بهره‌مند (۱۳۹۴)، «بررسی و تحلیل تولید علم نشریات داخلی کشور ایران، بین سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰، مطالعه موردی موضوع فلسطین و اسرائیل»، **فصلنامه مطالعات فلسطین**، شماره ۳۰.
 - ۴- بذرافشان، اعظم؛ و احسان مصطفوی (۱۳۹۰)، «تحلیل علم‌سنجی ۳۶ سال تولید علم انستیتو پاستور ایران در پایگاه IS SCIE»، **نشریه مدیریت سلامت**، شماره ۴۵.
 - ۵- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار اساتید دانشگاه‌ها (<http://farsi.khamenei.ir>)، قابل دسترسی در: ۱۳۹۱/۰۵/۲۲.
 - ۶- بیگلو، حسین و همکاران (۱۳۹۳)، «تولید علمی جهان با تأکید بر جایگاه ایران در حوزه روان‌شناسی در پایگاه مدلاین (۲۰۱۰-۲۰۰۲)»، **فصلنامه مطالعات فلسطین**.
 - ۷- تریبی، قاسم (۱۳۹۱)، «شورای همکاری خلیج فارس و برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران»، **فصلنامه سیاسی-اقتصادی**، دوره ۱۹، شماره ۳.
 - ۸- حافظیان، محمدحسین (۱۳۸۸)، «روابط ایران و کشورهای عربی خلیج فارس: چشم‌اندازهای آینده»، **فصلنامه عدالت**، دوره ۱۶، شماره ۲.
 - ۹- درایسدل، آلاسدر و اچ. بلیک جerald (۱۳۶۹)، **جغرافیای سیاسی و شمال آفریقا**، مترجم: دره میرحیدر، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
 - ۱۰- دهشیری، محمدرضا (۱۳۸۳)، **منطقه‌گرایی نوین در خاورمیانه و غرب آسیا**، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
 - ۱۱- دهقانی، فیروزآبادی (۱۳۸۶)، «رویکرد اعراب به برنامه هسته‌ای ایران»، **فصلنامه ابرار**، دوره ۱۴، شماره ۳.
- ۱۲- عرفان‌منش، محمدمبین و همکاران (۱۳۹۳)، «تحلیل وضعیت تولیدات علمی حوزه شیمی کشور در پایگاه وب علوم»، **فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)**، شماره ۲۶.
- ۱۳- میرترابی، سعید (۱۳۸۴)، «آمریکا و راهبرد ترویج دموکراسی در خاورمیانه و غرب آسیا»، **فصلنامه مطالعات خاورمیانه**، دوره ۱۲، شماره ۱.
- ۱۴- نظری، علی‌اشرف و همکاران (۱۳۹۰)، «جهانی‌شدن و روندهای جدید سیاسی در کشورهای عرب»، **مجله سیاست**، دوره ۱۸، شماره ۳.